

ТМ	Г. XXVI	Бр. 2	Стр. 323 - 324	Ниш	април - јун	2002.
----	---------	-------	----------------	-----	-------------	-------

Приказ дела
Примљено: 30.6.2002.

Данило Ж. Марковић

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ РАЗВОЈА СОЦИЈАЛНО-ЕКОЛОШКЕ МИСЛИ*

У нас је објављено неколико студија о развоју еколошке мисли а у њима је изостао, или у скромним размерама чињен осврт на развој социјално-еколошке мисли. Студија Јелене Ђорђевић о пимању природе у делима Драгољуба Јовановића, првог доктора социолошких наука у Србији (који је докторску дисертацију одбранио почетком треће деценије двадесетог века на Сорбони) представља значајан допринос почетку истраживања и критичком промишљању социјално-еколошке мисли у Србији и у ширем јужнословенском, па и словенском географском подручју.

Одмах у Уводу своје студије др Ђорђевић указује да је Јовановић "један од првих научника, који је, без обзира на своје одушевљење човековим моћима, сагледао почетна испољавања, али и нарастање будуће еколошке кризе са којом се ми сада свакодневно суочавамо" (стр. 7-8). У контексту оваквог приступа у студији се анализира поимање природе у његовим делима и однос људи и друштва према њој. Своја разматрања о природи Драгољуб Јовановић је заснивао на схватањима о природи, почев од старих грчких филозофа, преко средњовековних хришћанских и нововековних, до њему савремених мислиоца. У својим разматрањима о природи и односу човека према њој, Драгољуб се расписује "између две крајности: господарења њоме или - стапања са њом" (стр. 15). У студији се истиче да је Јовановић указивао да је у природи све повезано, све се одражава по начелу узајамности. Али, без обзира што инсистира на свеопштој повезаности у природи, укључивши и повезаност човека и друштва с њом, Драгољуб указује и да на неки начин постоји супростављеност природе човеку, његовим вредновањима делова природе на "корисније", потребама да се "оплемењује", "култивише" (стр. 25). Зато, како пише ауторка, Јовановић указује да је човек остао нераскидиво повезан са природом. "И без обзира колико је он својом свешћу успео да утиче на неке природне токове (продужио животни век, нпр.) у основи је, пре свега, биолошко биће које мора из природе цпети услове своје егзистенције, иако на њега снажно делују и закони друштва и закони психике" (стр. 26-27). У оваквом приступу Јовановић указује да је рад створио човека и постепено га ослобађа од многих зависности, али га и васпитава за моралну дисциплину без које нема хармоничног друштвеног живота.

У студији се с разлогом указује и на Драгољубово схватање утицаја рада на квалитет радног живота и животне средине. У ствари, његова разматрања о природи су повезана са указивањем на потребу унапређивања услова индустриј-

* Др Јелена Ђорђевић, *Поимање природе у делима Драгољуба Јовановића*, Комренски социолошки сусрети, Ниш, 2000.

ског рада, која су изречена у његовим разматрањима о подели рада, која је и била предмет његове докторске дисертације. Он је указивао да у околностима сложеност индустријског рада, ако се тај (такав) рад не може укинути, треба поправити услове рада, рад учинити лакшим и пријатнијим, односе у производњи хуманијим и човека достојним, а благостање које отуда произлази демократизовати, учинити приступачним што већем броју људи (стр. 35). У ствари, Драгољуб, на неки начин заговара истраживање повезаности животне и радне средине у циљу хуманизације положаја човека у индустријском друштву.

Ауторка у студији посебно указује на схватање Драгољуба Јовановића о односу културе и цивилизације. Она указује да Јовановић, пишући о цивилизацији, првенствено мисли на њене материјалне тековине и могућности, занемарујући и друге њене компоненте, које јој у крајњој инстанци, и омогућавају да буде синоним економског раста и моћи. Али, он исто тако указује да "са временом, **култура и цивилизација** се сустижу па даље иду упоредо. Од колектива, културно стварање прелази на појединца, а блага цивилизације бивају све општија: диже се животни стандард заједнице, све до најнижих слојева, већ самом динамиком техничког и индустријског развоја" (стр. 39-40). Зато сматра Јовановић не треба се одрицати оног доброг што нам доноси цивилизација, јер она "и није ништа друго него наше довијање да са што мање снаге постигнемо што веће резултате, затим да нам рад за одређену сврху буде што лакши и пријатнији" (стр. 42).

У студији се указује и на Јовановићево упозорење на могућност злоупотребе науке. Наиме, он је захтевао, не спорећи огроман допринос науке развоју човечанства, да се сагледа и "друга страна медаље", тј. и негативне последице примене науке. У оваквом приступу Јовановић је посебно указивао и на однос етике и науке, с обзиром на убрзан темпо развоја науке и технике с једне и споро мењање вредности и етичких норми, с друге стране (стр. 46). У овом контексту треба схватити и разматрања у студији у одељку "Вредности и природа."

Значајни део студије заузима указивање ауторке на Јовановићева схватања еколошке кризе и могућности за њено решавање. Ауторка истиче Јовановићево схватање да еколошка криза није ни биолошка ни техничка, већ друштвена и морална и да се чаробна формула за њено решавање налази у враћању природи. Када указује на потребу враћања природи Јовановић мисли, пре свега, на решавање контрасти града и села, при чему је по његовом схватању село симбол човекове непосредне везе с природом, а град носилац цивилизације (стр. 54).

Студија др Јелене Ђорђевић о поимању природе у делима Драгољуба Јовановића представља значајан допринос развоју друштвених наука у нас, посебно социолошких. Њен посебан значај огледа се у истраживању и приказивању Јовановићевих разматрања о природи, у приказивању тих разматрања у њиховој повезаности, а може се рећи и генези, са разматрањима многих мислиоца о природи и односу човека и природе у историји људског друштва. У студији се Драгољуб Јовановић, мада се анализирају само његова схватања о природи, приказује као свестрани научник, који је имао амбиције да буде и друштвени посленик, социјално ангажован и политички активан. Међутим, време у коме је живео имало је мало разумевања за његову научну и друштвену активност. Међутим, времена су се променила. Његова разматрања о природи и односу човека и природе добијају на значају са нарастањем еколошких проблема а друштвена клима дозвољава критичко вредновање његовог научног рада. Студија др Јелене Ђорђевић управо својом научном заснованошћу представља значајан допринос вредновању научног дела Драгољуба Јовановића. Зато ће она бити незаобилазна литература истраживачима развоја друштвене, посебно социолошке, а нарочито социјално-еколошке мисли у нас.